

วิเคราะห์สมชีวิตาธรรมสำหรับคู่สามีภรรยาในปัจจุบัน

The Analysis of Balanced Livelihood (Samajivita) of Spouses

นภาพร วรสายัณห์

Napaporn Vorasayun

โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย

Wat Phra dhammakaya Pariyatti School

บทคัดย่อ

สมชีวิสูตร เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยธรรมที่ทำให้สามีภรรยาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งในภพชาตินี้และชาติหน้า ประกอบด้วยหัวข้อธรรม 4 ประการคือ สมสัทธา - มีศรัทธาเสมอกัน สมสีลา - มีศีลเสมอกัน สมจาคา - มีจาคะเสมอกัน และสมปัญญา - มีปัญญาเสมอกัน ซึ่งมีข้อสงสัยว่า เป็นไปได้หรือที่สามีภรรยาทุกๆ ไปจะมีคุณธรรมทั้ง 4 ประการ “เสมอกัน” หรือมีเงื่อนไขอื่นประกอบ

ผลการศึกษาวิเคราะห์สมชีวิสูตร พบว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสมชีวิสูตรบทนี้ โดยมีเงื่อนไขว่า หากสามีภรรยาต้องการอยู่ร่วมกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า จะต้องมีความดี คือ ศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญาเสมอกัน

การอยู่ร่วมกันของสามีและภรรยาในยุคปัจจุบันก็ต้องประกอบด้วยความเสมอกันด้วยธรรม 4 ประการเช่นกัน แต่ความเสมอกันหรือเท่ากันนั้น อาจไม่ได้เท่ากันทั้งคุณภาพและปริมาณ แต่ควรเสมอในระนาบเดียวกัน อยู่ในกรอบอย่างเดียวกัน เพื่อไม่ให้ความแตกต่างในคุณธรรมทั้ง 4 ประการเหล่านั้นเป็นต้นเหตุให้เกิดความขัดแย้งหรือทะเลาะวิวาท

คำสำคัญ: สมชีวิตาธรรม; สามีภรรยา

Abstract

Samajivi sutta is the part of dhamma, that refers to the quality which makes a well matched couple live together happily in this life and in the next life. There are 4 parts: one should have same faith, one should have same precept, one should have same generosity and one should have same wisdom. A doubt arises if both of husband and wife can have the same mentioned virtues.

The result of the analysis of Samajivita showed that Lord Buddha talked about Samajivita sutta (qualities which make a couple well matched), provided that, If the couple want to live together in this life and in the next life, they need to have the same virtue.

At the present, the balanced livelihood of spouses must also follow the same 4 kinds of virtue. However, when it comes to the quality and quantity of those virtues, it may vary. But the quality in the same level and context can be met with in order that the difference of those four virtues will not cause any violence or harm.

Keywords: Balanced; Livelihood

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม และสังคมเล็กที่สุดของมนุษย์ก็คือ ครอบครัว การเริ่มต้นมาอยู่ร่วมกันของชายหญิงเพื่อสร้างครอบครัวใหม่ ไม่มีอะไรเป็นหลักประกันว่า ชีวิตคู่จะราบรื่น มีความสุข สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขตลอดชีวิต หรือหากจะมีคู่ใดอยู่ร่วมกันตลอดรอดฝั่งจนตายจากกัน คำถามต่อมาคือ ทั้งคู่อยู่ได้โดยใช้ความอดทนอย่างถึงที่สุด เพราะมีความกลัวบางอย่าง หรืออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขจนปรารถนาจะได้มีโอกาสอยู่ร่วมกันอีกในภพชาติต่อไป แน่แน่นอนว่า ไม่ว่าจะอยู่ร่วมกันได้ในระดับไหนก็ต้องมีเรื่องของหลักธรรมและคุณธรรมของการอยู่ร่วมกันเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งสิ้น

ธรรมะสำหรับผู้ครองเรือนที่ชาวพุทธรู้จักกันโดยทั่วไปคือ ฆราวาสธรรม ซึ่งปรากฏเนื้อความในพระไตรปิฎก ดังนี้

“บุคคลใดผู้อยู่ครองเรือนประกอบด้วยศรัทธา มีธรรม 4 ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรมะ อิติ จาคะ บุคคลนั้นแล ละโลกนี้ไป แล้วยอมไม่เสวราโคก เชิญท่านถามสมณพราหมณ์เป็นอันมากเหล่าอื่นดูซิว่าในโลกนี้มีอะไรยิ่งไปกว่าสัจจะ ทมะ จาคะ และขันติ” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย 15/845/298)

ในส่วนของกาอยู่ครองเรือนในฐานะสามีภรรยา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแยกประเภทการอยู่ร่วมกันตามคุณสมบัติของคู่สมรสไว้ใน ปฐมสังวาสสูตร ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันสูตรที่ 1 และสูตรที่ 2 มีเนื้อความโดยย่อว่า

การอยู่ร่วมกัน 4 ประการ มี

1. สามีผิอยู่ร่วมกับภรรยาผิ
2. สามีผิอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา
3. สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาผิ
4. สามีเทวดาอยู่ร่วมกับภรรยาเทวดา

ที่ตรัสว่าผิ นั้นหมายถึง ผู้ทุศีล ตระหนี่ ชอบตำว่าสมณพราหมณ์

ส่วนผู้มีศีลนั้น หมายถึง รู้ความประสงค์ของผู้ขอ ปราศจากความตระหนี่ และทำยที่สุดตรัสเป็นพระคาถา “ส่วนสามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอ สำรวมระวัง ดำเนินชีวิตโดยธรรม เจริญจาคำไพเราะอ่อนหวานต่อกัน มีความเจริญรุ่งเรือง มีความผาสุก มีความประพฤติเสมอกันทั้ง 2 ฝ่าย รักใคร่ ไม่คิดร้ายต่อกัน

34 วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม 2560)

ทั้ง 2 ฝ่ายประพาศิธรรมในโลกนี้ มีศีลและวัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่
ยอมเพลิตเพลินบันเทิงใจในเทวโลก” (พระไตรปิฎก ภาษาไทย 21/53-54/88-93)
พระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า สามีภรรยาต้องมีความเหมือนกันในเรื่องของศีลและวัตร
ปฏิบัติ จึงจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า อีกทั้งในสมชีวิสูตร สูตรที่ 1
และ 2 ก็ได้ย้ำข้อความเดียวกันนี้ โดย

“พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีและคหปตานี ถ้าสามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย หวัง
จะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้ง 2 ฝ่ายพึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน
มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายนั้นย่อมได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า” (พระ
ไตรปิฎก 21/55-56/93-95)

กล่าวคือ หากสามีและภรรยาผู้ใดปรารถนาจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งในภพ
ชาตินี้และตามไปครองคู่กันอย่างมีความสุขอีกในภพชาติต่อไป จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 4
ประการ คือ

1. มีศรัทธาเสมอกัน
2. มีศีลเสมอกัน
3. มีจาคะเสมอกัน
4. มีปัญญาเสมอกัน

ตามพุทธพจน์ที่แปลความจากภาษาบาลีกล่าวเช่นนั้น ท่านใช้คำว่า “เสมอกัน” ซึ่งคัดจากภาษา
บาลีว่า “สม” (อ่านว่า สะ-มะ) แต่ในทางปฏิบัติคำว่า เสมอกัน นั้นคือการประพาศิธรรมเช่นไร จึงได้
ชื่อว่าเสมอกัน ในข้อนี้ น่าจะมีคำอธิบายที่ชัดเจนเพื่อสะดวกต่อการปฏิบัติหากคู่สามีภรรยาผู้ใด
ปรารถนาจะมีคู่แท้ที่ยินดีพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

จากคำถามดังกล่าว ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษา สมชีวิสูตร เพื่อทำความเข้าใจ
ความหมายของคำว่า สมศรัทธา สมศีลา สมจาคา และสมปัญญา ว่ามีความหมายอย่างไร เพื่อ
เป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชนที่กำลังจะมีหรือมีครอบครัวแล้วจะได้ศึกษาทำความเข้าใจและ
ถือปฏิบัติต่อไป

สมชีวิสูตรในพระไตรปิฎก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสปฐมสมชีวิสูตร และ ทุตติยสมชีวิสูตร มีเนื้อหาเหมือนกัน ในที่นี้จะคัดมาแสดงเพียงเท่าที่เกี่ยวกับเรื่องที่กำลังศึกษาเท่านั้น ดังนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีและคหปตานี ถ้าสามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย หวังจะพบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ทั้ง 2 ฝ่ายพึงมีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่ายนั้นย่อมได้พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า”

สามีและภรรยาทั้ง 2 ฝ่าย

เป็นผู้มีศรัทธา รู้ความประสงค์ของผู้ขอ

สำรวมระวัง ดำเนินชีวิตโดยธรรม

เจรจาไพเราะอ่อนหวานต่อกัน

มีความเจริญรุ่งเรือง มีความผาสุก

มีความประพฤติเสมอกันทั้ง 2 ฝ่าย

รักใคร่ ไม่คิดร้ายต่อกัน

ทั้ง 2 ฝ่าย ประพฤติธรรมในโลกนี้

มีศีลและวัตรเสมอกัน เสวยอารมณ์ที่น่าใคร่

ย่อมเปลितเพลินบันเทิงใจในเทวโลก

ในทุตติยสมชีวิสูตร ก็มีเนื้อหาเหมือนในปฐมสมชีวิสูตร

สาระสำคัญจากเนื้อหาพระสูตรคือ คุณสมบัติของสามีภรรยาที่มีสิทธิ์ได้พบเห็นกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้าตามความปรารถนา จะต้องเป็นผู้ที่มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีจาคะเสมอกัน และมีปัญญาเสมอกัน

ประเด็นคำถามคือ อย่างไรจึงเรียกว่า มีสิ่งเหล่านั้นเสมอกัน ในเรื่องนี้มีคำอธิบายจากอรรถกถาเพียงสั้นๆ ว่า

สมสพธา ได้แก่ เป็นผู้เสมอ เป็นเช่นเดียวกันด้วยศรัทธา.

แม้จะแปลแล้ว ก็ยังมีคำถามต่อมาว่า ศรัทธาเช่นเดียวกันนั้น ศรัทธาในอะไร และต้องเหมือนกันระดับไหน ซึ่งจะได้ศึกษาต่อไป

คำแปลตามความเห็นของนักวิชาการ

ในเรื่อง สมชิวสูตร นี้ มีนักวิชาหลายท่านเคยกล่าวอ้างอิงไว้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2555) กล่าวไว้ในหนังสือ คู่สร้างคู่สม ชีวิตคู่ใน
อุดมคติ ว่า “สมธรรม 4 ประการ คือ สมศรัทธา สมศีลา สมจาคา และสมปัญญา สมธรรม 4
ประการนี้เป็นฐานรองรับชีวิตคู่ครองในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าฆราวาสธรรม 4 อย่าง เพราะแสดง
ถึงควมมีคุณสมบัติสมกันและความ มีลักษณะนิสัยสมำเสมอกันของคู่ครอง ซึ่งจะทำให้คู่สมรส
ทั้งสองสมชีพหรือสมชีวิ คือ มีชีวิตที่สม หรือเสมอกัน สมธรรม 4 ประการนั้น คือ

1. สมศรัทธา มีศรัทธาสมหรือเสมอกัน ศรัทธานั้น หมายถึงความเชื่อ ความ
เลื่อมใส หรือ ความใฝ่นิยม เช่น ความเชื่อถือในลัทธิศาสนา ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และ
ความใฝ่นิยมใน คุณค่า หรือสิ่งที่ยึดถือเข้าใจว่าเป็นความดีงาม ต่างๆ ความมีศรัทธาสมกันย่อม
เป็นสิ่งสำคัญ เบื้องแรกที่จะทำให้ชีวิตครองเรือนกลมกลืนสนิทสนมแน่นแฟ้น เพราะศรัทธาเป็น
เครื่องหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิด และเป็นพลังชักจูงใจในการ ดำเนินชีวิต และกระทำการกิจการ
ต่างๆ ความมีศรัทธาสมกัน ตั้งต้นแต่ความเชื่อถือในลัทธิศาสนาอย่างเดียวกัน ตลอดจนการมี
รสนิยมแนวเดียวกัน

2. สมศีลา มีศีลคือความประพฤติสมหรือเสมอกัน คือ มีความประพฤติที่เข้า
กันได้ อยู่ใน ระดับเดียวกัน ไม่เป็นเหตุให้เกิดความรังเกียจ ดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือขัดแย้ง
รุนแรงต่อกัน เช่น ฝ่ายหนึ่งปากร้าย ชอบกล่าวคำหยาบคาย อีกฝ่ายหนึ่งได้รับการอบรมกวัดขัง
มาทางด้านการศึกษาสุภาพอ่อนหวาน ทนฟังคำหยาบไม่ได้

3. สมจาคา มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ สมหรือเสมอกัน ในชีวิตของบุคคล
ที่ต้องติดต่อ เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ เริ่มแต่ญาติมิตรสหายเป็นต้นไปนั้น ธรรมข้อสำคัญที่
จะต้องแสดงออกอยู่เสมอก็คือ ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีใจกว้างขวาง การ
ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน หรือในทางตรงข้าม ก็เป็นความตระหนี่ ความมีใจคับแคบ กระด้าง
คู่ครองที่มีจาคะไม่สมกัน ย่อมมีโอกาสเกิดความขัดแย้งกระทบกระเทือนจิตใจกันอยู่เรื่อยไป

4. สมปัญญา มีปัญญาสมหรือเสมอกัน ปัญญาหมายถึงความรู้จักเหตุ รู้จักผล
รู้จักดีชั่ว รู้จักประโยชน์มิใช่ประโยชน์ ความรู้จักคิด ความสามารถในการใช้ความคิด และเข้าใจ
ในเหตุผล ความมีปัญญาสมกันมิได้หมายความว่าคู่ครองทั้งสองฝ่ายจะต้องได้เล่าเรียนศิลป
วิทยาการ ทรงความรู้เชี่ยวชาญเหมือนๆ กัน แต่หมายถึงการมีความคิด การรู้จักรับฟังและ

เข้าใจในเหตุผลของกันและกัน และการช่วยเป็นคูคิดของกันและกันได้ อย่างที่กล่าวกันว่าง่ายๆ ว่า พุดกันรู้เรื่อง คุณธรรมข้อนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะสามภรรยาเป็นผู้อยู่ร่วมใกล้ชิดกันตลอดเวลา จำต้องมีความเข้าใจกัน ร่วมคิดร่วมปรึกษาหารือกัน บรรเทาข้อหนักใจ และช่วยกันหาทางแก้ไข ปัญหาต่างๆ เป็นกำลังแก่กันและกันได้”

พระเทพปริยัติโมลี (ทองดี สุรเตโช,ป.ธ.9) (2526) ปัจจุบันที่ พระโพธิวงศาจารย์ ได้เขียนเรื่องสมชีวิตธรรม ไว้ในหนังสือ หลักธรรมสำหรับพัฒนาธรรมจริยา ว่า

1. สมสัทธา สามภรรยา มีศรัทธาเสมอกัน ศรัทธา คือ ความเชื่อ ความเลื่อมใส ทัศนคติ อุदारคุณ ความคิดเห็นในเรื่องการทำความดี เรื่องผลแห่งความดี เรื่องบุญบาป เรื่องชาตินี้ชาติหน้า เป็นต้น สามภรรยาที่มีความเชื่อในเรื่องเหล่านี้เสมอกัน ย่อมอยู่ด้วยกันได้ยืนนานกว่าสามภรรยาที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันในเรื่องเช่นนี้

2. สมศีลา สามภรรยา มีศีลเสมอกัน ศีล คือ ความประพฤติ ปกตินิสัย การปฏิบัติตามคุณธรรม งดเว้นการทำผิด พุดชั่ว สามภรรยาที่มีความประพฤติ มีปกตินิสัยเสมอกัน หรือคล้ายคลึงกัน ย่อมเข้าใจกันดีกว่าสามภรรยาที่มีนิสัยต่างกัน ประพฤติต่างกันและพูดต่างกัน

3. สมจาคา สามภรรยา มีจาคะเสมอกัน จาคะ คือ ความเสียสละ ความเอื้ออารีต่อกัน การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น สามภรรยาที่มีใจคอกว้างขวาง มีน้ำใจพอๆ กัน ยินดีในการเสียสละ ขอบบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นเหมือนกัน และยินดีในการกำจัดความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัวของตนให้หมดไปเช่นกัน ย่อมอยู่ด้วยกันยึดกว่าสามภรรยาที่มีใจคับแคบ แม้กระทั่งคู่ครองของตัว เป็นคนเห็นแก่ตัว ทั้งไม่ชอบช่วยเหลือใครๆ

4. สมปัญญา สามภรรยา มีปัญญาเสมอกัน ปัญญา คือ ความฉลาดรอบรู้ ความเข้าใจในบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ ความฉลาดในการทำความดี สามภรรยาที่มีปัญญามีความฉลาดรอบรู้ และฉลาดในการทำความดีพอๆ กัน ย่อมอยู่ด้วยกันยึดยาวกว่าสามภรรยาที่ต่างคนต่างไม่เข้าใจกัน ต่างไม่มีเหตุผล ไม่ใช่สติปัญญาเข้าหากัน มีแต่ใช้อารมณ์เข้าหากันตลอดเวลา

ได้ ตามทาง (2558) ได้กล่าวถึงความเห็นเรื่อง สมชีวิสูตร ของเสฐียรพงษ์ วรรณปก ไว้ในคอลัมน์ ธรรมะใต้ธรรมาสน์ “ข่าวสด รายวัน” หน้า 29 ว่า

1. มีศรัทธาสมกัน คือ มีความเชื่อในลัทธิศาสนาอย่างเดียวกัน หรือถ้านับถือศาสนาต่างกัน ก็ต้องรู้จักให้เกียรติและเคารพลัทธิความเชื่อของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ไม่ก้าวก่ายดูถูกเหยียดหยามความเชื่อถือของอีกฝ่ายหนึ่ง อีกความหมายหนึ่ง การมีศรัทธาสมกัน หมายถึง มี

แนวคิด ความเชื่อในเรื่องต่างๆ ไป ลงรอยกันได้ มีค่านิยม มีเจตคติไปในทางเดียวกัน หรือปรับเข้าหากันได้ ไม่ต้องดันเอาแต่ความคิดความเชื่อของตนว่าถูกต้องฝ่ายเดียว

2. มีศีลสมกัน คือ มีความประพฤติ มีศีลธรรมจรรยาไม่ลักลั่นกันถึงขนาดคนหนึ่งเป็นคนไร้ศีล ไร้ธรรม อีกคนก็มีศีลธรรม อีกความหมายหนึ่ง การมีศีลสมกัน หมายถึงเพียงการปรับความประพฤติให้เข้ากันได้ในเรื่องดี เช่น ฝ่ายหนึ่งชอบเข้าวัดฟังธรรม ทำบุญตักบาตรประจำ อีกฝ่ายก็ทำด้วยหรือไม่ทำก็ไม่ถึงกับขัดขวาง ส่วนในเรื่องไม่ดี เป็นเรื่องต่างฝ่ายต่างต้อง “ปรับปรุงตัวเอง” ให้ดีขึ้น

3. มีน้ำใจสมกัน คือ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เสียสละเหมือนๆ กัน ถ้าฝ่ายหนึ่งมองเห็นแก่ได้ อีกฝ่ายใจกว้างเป็นมหาสมุทร เรียกว่าน้ำใจยังไม่สมกัน ควรปรับให้พอเหมาะพอสมกัน ถ้าฝ่ายหนึ่งคิดเล็กคิดน้อย ไม่เคยให้อะไรใครเปล่าๆ ทุกอย่างจะต้องได้คืนหรือมีผลตอบแทนหมด แม้กระทั่งกับคนในครอบครัวอย่างนี้ก็ยากที่จะอยู่กันยืดยาว

4. มีปัญญาสมกัน คือ มีความรู้ความเข้าใจไปกันได้ในเรื่องหลักๆ ไม่ใช่ต่างกันหรือสวนทางกันชนิดขวากกับด้า ความรู้ในที่นี้เน้นความมีเหตุมีผล ยอมรับฟังกันมากกว่า “ปริญญาบัตร” โดยนัยนี้ คนที่จบแค่มัธยมศึกษา ถ้ามีความรู้ มีเหตุมีผลเข้ากันได้ทางด้านความคิดกับคนระดับปริญญาเอก ก็สามารถเป็น “คู่สร้างคู่สม” กันทางความรู้ได้ สามภรรยาที่ปรับศรัทธา-ความประพฤติ-น้ำใจ และปัญญาให้กลมกลืน ชีวิตคู่ก็จะราบรื่นชัวกาลนาน

ในเมื่อความเชื่อมีหลายประเภท คำว่า สมสัทธา มีศรัทธาเสมอกัน จึงควรหมายรวมเอาความเชื่อโดยรวมว่า มีความเชื่อในทุกเรื่องไปในแนวทางเดียวกันที่ทำให้สามารถพูดคุยกันได้ โดยไม่เกิดความขัดแย้ง เมื่อเชื่อทุกเรื่องในทิศทางเดียวกัน ความประพฤติภายใต้ความเชื่อทุกเรื่องที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันย่อมตามมา เพราะความประพฤติของคนเราจะคล้อยตามความคิดอันเกิดจากความเชื่อที่ไม่จำเพาะแต่เรื่องศาสนาเท่านั้น ส่วนเรื่อง เสมอกันนั้น คำว่า เสมอสำหรับปุถุชนควรเป็นไปในลักษณะมีความยืดหยุ่น ไม่ถึงกับเท่ากันทั้งในปริมาณและคุณภาพ แต่อยู่ในกรอบความเชื่อเดียวกัน ไม่ใช่ตรงกันข้ามราวเป็นปฏิปักษ์ แม้ว่าจะมีระดับความเคร่งครัดไม่เท่ากัน แต่ก็ควรอยู่ในระดับใกล้เคียง ไม่มีความเหลื่อมล้ำอันจะนำไปสู่ความไม่พึงพอใจหรือถึงขั้นขัดแย้ง กล่าวคือ อยู่ในระดับที่ยอมรับกันได้ว่า มีศรัทธาเสมอกัน

คำถามว่า การนับถือต่างศาสนา จะถือเป็นสมสัทธา มีความเชื่อเสมอกันหรือไม่ ในทัศนะของผู้เขียนมองว่า ในกรณีต่างศาสนาถือว่า มีความเชื่อไม่เสมอกัน ต่อให้ยอมรับฟังและไม่ดูหมิ่นความเชื่อของอีกฝ่ายก็ตาม เพราะความเชื่อบางประการเช่น การฆ่า ศาสนาหนึ่งเชื่อว่าการฆ่าตามเงื่อนไขความเชื่อเป็นสิ่งที่ถูก อีกศาสนาหนึ่งยืนยันว่าผิด ดังนั้น แม้ว่าจะยอมไม่ก้าว

กายกันก็ตาม แต่ความขัดแย้งย่อมเกิดในใจและไม่ปรารถนาให้คู่สมรสกระทำในสิ่งที่ตนเชื่อว่าผิด การยอม ให้เกียรติ อาจทำให้ไม่ทะเลาะกัน แต่จะสะสมความไม่พอใจไว้ในใจ ชีวิตคู่ก็ไม่สุขเสมอทั้งทั้งสองฝ่ายแล้ว

2. สมสীลา

2.1 มีความประพฤติที่เข้ากันได้ อยู่ในระดับเดียวกัน ไม่เป็นเหตุให้เกิดความรังเกียจ ดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือขัดแย้งรุนแรงต่อกัน

2.2 ความประพฤติ ปกตินิสัย การปฏิบัติตามคุณธรรม งดเว้นการทำผิด พูดชั่ว สามีภรรยาที่มีความประพฤติ มีปกตินิสัยเสมอกันหรือคล้ายคลึงกัน

2.3 มีความประพฤติ มีศีลธรรมจรรยาไม่ถกถั่นกันถึงขนาดคนหนึ่งเป็นคนไร้ศีล ไร้ธรรม อีกคนก็มีศีลธรรม

สรุปว่า นักวิชาการตีความคำว่า ศีล กว้างกว่าคำว่าศีล ที่เป็นข้อห้ามทางพระพุทธศาสนาอย่างศีล 5 ศีล 8 แต่ศีลเป็นเรื่องของความประพฤติ บางท่านยังจัดไว้ในกรอบคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่บางท่านหมายรวมพฤติกรรมทั่วไปด้วย

3. สมจาคา

3.1 ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีใจกว้างขวาง การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน หรือในทางตรงข้าม ก็เป็นความตระหนี่ ความมีใจคับแคบ กระด้าง คู่ครองที่มีจาคะไม่สมกัน ย่อมมีโอกาสเกิดความขัดแย้งกระทบกระทั่งอนิจจังกันอยู่เรื่อยไป

3.2 มีใจคอกว้างขวาง มีน้ำใจพอๆ กัน ยินดีในการเสียสละ ชอบบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นเหมือนกัน

3.3 มีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เสียสละเหมือนๆ กัน ถ้าฝ่ายหนึ่งงกเห็นแก่ได้ อีกฝ่ายใจกว้างเป็นมหาสมุทร

สรุปว่า นักวิชาการตีความคำว่า จาคะ เป็นเรื่องของการเสียสละ มีทั้งสิ่งของ กำลังการให้ความช่วยเหลือ

4. สมปัญญา

4.1 ความสามารถในการใช้ความคิด และเข้าใจในเหตุผล ความมีปัญญาสมกัน มิได้หมายความว่าคู่ครองทั้งสองฝ่ายจะต้องได้เล่าเรียนศิลปวิทยาการ ทรงความรู้เชี่ยวชาญ

เหมือนๆ กัน แต่หมายถึงการมีความคิด การรู้จักรับฟังและเข้าใจในเหตุผลของกันและกัน และการช่วยเป็นคู่คิดของกันและกันได้

4.2 มีความฉลาดรอบรู้ และฉลาดในการทำความดีพอๆ กัน

4.3 มีความรู้ความเข้าใจไปกันได้ในเรื่องหลักๆ ไม่ใช่ต่างกันหรือสวนทางกัน

ชนิดขวากับคำ ความรู้ในที่นี้เน้นความมีเหตุมีผล ยอมรับฟังกันมากกว่า “ปริญาบัตร”

สรุปว่า นักวิชาการตีความคำว่า ปัญญาในแง่ของความรู้ ความคิด ไม่ได้วัดด้วยการศึกษาในระบบ

จะเห็นได้ว่า ตามความเห็นของนักวิชาการที่ยกมาเป็นตัวอย่าง คำว่าเสมอกัน ในการตีความของนักวิชาการแต่ละคน มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่สิ่งที่เหมือนกันก็คือ คำว่า เสมอ กัน ไม่ได้หมายความว่า ต้องเท่ากัน ในเชิงปริมาณ และตีความศัพท์ในเชิงเป็นนามธรรม

การตีความสมชีวิสูตร และการนำไปใช้ในปัจจุบัน

จากสมชีวิสูตรทั้งสองบท สามารถวิเคราะห์เพื่อการนำไปใช้ในปัจจุบันได้ดังนี้

สมชีวิสูตร มีการเล่าเรื่องที่มีก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงตรัสเรื่องนี้ โดยมีพราหมณ์สามภรรยาคนหนึ่งกราบทูลถามว่า ธรรมใดที่จะทำให้เขาทั้งคู่ที่อยู่ร่วมกันในชาตินี้ด้วยความรักความซื่อสัตย์ต่อกันได้อยู่ร่วมกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ซึ่งจากคำเกริ่นก่อนทูลถามแสดงให้เห็นว่า พราหมณ์ผู้นี้มีคุณธรรมสูงเพราะตั้งแต่อยู่ด้วยกันมาไม่เคยนอกใจกันและกันเลยแม้ในความคิด ดังนั้น พุทธดำรัสที่ตรัสตอบจึงเป็นธรรมที่เป็นไปตามเงื่อนไขที่มีผู้ทูลถาม คือพบกันได้อยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเข้าใจ ซื่อสัตย์ต่อกันอีกในภพชาติต่อไป ต้องมี สมสัทธา-ศรัทธาเสมอกัน สมสีลา-ศีลเสมอกัน สมจาคา-จาคะเสมอกัน สมปัญญา-ปัญญาเสมอกัน

สม แปลว่า เสมอกัน เท่ากัน ภายใต้เงื่อนไขว่า การประพฤตินั้นต้องส่งผลให้ได้พบกันในชาติหน้าจริง ไม่ได้ระบุว่า ในอีกกี่ชาติถัดไป แต่เป็น “ชาติหน้า” อีกทั้งพุทธดำรัสไม่มีเนื้อความขยายอื่นใดเป็นเงื่อนไขหรือข้อยกเว้น ฉะนั้น คำว่า “เสมอกัน” ในธรรมเหล่านั้น จึงพึงอธิบายตามคำแปลอย่างเคร่งครัด คือต้องเสมอกัน เท่ากันจริงๆ ในชั้นอุกฤษฏ์จึงจะส่งผลในชาติหน้า เพราะหากเสมอในระดับเพียงพอๆ กัน ย่อมหมายถึง ระดับการสั่งสมบุญ หรือสั่งสมบารมีของสามภรรยาจะลดลงตามส่วนตามกำลังความศรัทธา หรือการรักษาศีล การบริจาค หรือการใช้ปัญญาเพื่อสะสมบุญย่อมต่างกัน และบุญจะเป็นตัวชี้ว่า ที่ไปเป็นเช่นไร ประกอบเหตุต่างกัน ผลที่ได้รับย่อมต่างกัน อาจเพียงพอหรือไม่เพียงพอที่จะได้พบหรืออยู่ร่วมกันอีกในชาติหน้า

หากมีคำถามว่า เป็นไปได้หรือที่คนเราจะมีศรัทธา มีศีล มีจาคะ มีปัญญาที่เท่ากัน ทั้งปริมาณและคุณภาพ ในที่นี้ผู้เขียนวิเคราะห์ว่า สมชีวิสูตรที่พระพุทธองค์ตรัสนี้ ทรงตรัสในแง่ของ “หลักการ” ซึ่งให้ผลสูงสุดเช่นนั้น ทั้งนี้โดยอนุมานจากเนื้อหาที่ตรัสแบบมีเงื่อนไข

จากคำดังกล่าวย่อมาหมายถึง ถ้าทำตามที่ตรัสได้ ผลสูงสุดที่จะได้ก็คือ พบกันทั้งในชาตินี้และชาติหน้าตามที่พราหมณ์ต้องการ ส่วนพราหมณ์จะได้ผลอย่างนั้นจริงหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับว่าจะสามารถปฏิบัติตามหลักการนั้นได้หรือไม่ เพียงใด

5.2 ความแตกต่างของคู่สมรสนำไปสู่ความขัดแย้ง

ผู้เขียนได้วิเคราะห์แล้วว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสมชีวิสูตรในแง่ของหลักการว่า พึงเป็นการปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ คือ เสมอหรือเท่ากันทั้งในด้านศรัทธา ศีล จาคะและปัญญา จึงจะสัมฤทธิ์ผลตามที่ทรงรับรองไว้ในสมชีวิสูตร แต่ชีวิตจริงในปัจจุบัน ในโลกที่เต็มไปด้วยมายาคติ ตัวกระตุ้นกิเลสที่ได้รับการปรุงแต่งทำให้คู่สามีภรรยาในอุดมคติที่จะไม่เคยนอกกาย แม้แต่คิดจะนอกใจกันเลยตั้งแต่มาอยู่ร่วมกันเกิดขึ้นได้ยาก คู่ที่จะมีความสุขและพึงพอใจในคู่ของตัวเองสูงสุดในระดับมีมโนปณิธานที่จะพบและอยู่ร่วมกันอีกในชาติหน้ายังเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นยาก

แม้ว่าการที่คู่สมรสมีความเสมอคือเท่ากันทั้ง 4 เรื่องตามที่กล่าวแล้วจะเป็นคู่ในอุดมคติก็จริง หากในแง่ของการปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขอย่างน้อยในปัจจุบันก็ยังเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเพื่อความเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ ไม่เกิดการทะเลาะเบาะแว้งหรือครอบครัวแตกแยกซึ่งจะมีผลกระทบต่อบุตรธิดาที่จะเติบโตเป็นพลเมืองของสังคมต่อไป

โดยทั่วไปแล้ว การให้ การเสียสละ มีน้ำใจต่อผู้อื่น ย่อมเป็นที่รักของผู้รับ ไม่ใช่เฉพาะในกรณีสามีภรรยาเท่านั้น ยิ่งคู่สามีภรรยาด้วยแล้ว จำเป็นต้องมีจาคะ คือมีการสละ การให้ปันทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เสมอกัน คือมีการสละซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ให้และผู้สละแต่เพียงฝ่ายเดียว จาคะนั้น มีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ความเสมอกันของจาคะของคู่สามีภรรยาควรเป็นไปในสัดส่วนที่พอๆ กันเหมือนความเสมอในสองข้อก่อนเช่นกัน ความเสมอกันของจาคะนั้น เนื่องจากมีส่วนที่เป็นเรื่องนามธรรมด้วย การวัดความเสมอจึงไม่ได้อยู่ที่อัตราส่วนหากขึ้นอยู่กับความพึงพอใจเฉพาะคู่ของตน ต้องผ่านการพูดคุยเปิดใจในสิ่งที่ต้องการ เพื่อไม่ให้เก็บสะสมความไม่พอใจ กลายเป็นความขัดแย้ง ความเสมอในข้อนี้ไม่ใช่เรื่องของ “เท่ากัน” แต่เป็นพึงพอใจเสมอกันในการเป็นผู้ให้และผู้รับ

บทสรุป

จากการศึกษา สมชีวิสูตร แล้ว สามารถสรุปได้ว่า สามภรรยาที่ปรารถนาจะพบกัน ในชาตินี้และชาติหน้าต้องมี สมสัทธา สมสีลา สมจาคาและสมปัญญา เมื่อวิเคราะห์จากศัพท์บาลีที่ปรากฏในพระไตรปิฎกแล้วพบว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรื่องนี้อย่างมีเงื่อนไข เป็นหลักการว่า ถ้าสามภรรยาหวังจะพบกันทั้งชาตินี้และชาติหน้าแล้วจะต้องมีศรัทธาเสมอกัน ศีลเสมอกัน จาคะเสมอกัน และปัญญาเสมอกัน ผู้เขียนจึงตีความว่า ในพระไตรปิฎกหมายถึง การเสมอกันที่เท่ากันจริงๆ ในการนำหลักธรรมข้อนี้มาปรับใช้ในปัจจุบันนี้ คำว่า เสมอกัน อาจจะมีการยืดหยุ่น เพราะยากที่ปุถุชนโดยทั่วไปจะมีทั้งศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา เสมอแบบเท่ากัน ทั้งในส่วนของปริมาณและคุณภาพ ซึ่งนั่นเป็นเงื่อนไขสูงสุดที่จะได้ผลคือพบกันในชาติหน้า แต่สำหรับสามภรรยาทั่วไป ในเบื้องต้นหากต้องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ปราศจากการทะเลาะเบาะแว้งกันแล้ว ก็ควรมีทั้งสมสัทธา สมสีลา สมจาคา และสมปัญญา เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และมีอยู่ในกรอบว่า “เท่าๆ กัน” “พอๆ กัน” เพื่อให้ความคิด คำพูด ทัศนคติ พฤติกรรมในทุกๆ เรื่องอยู่ในสมดุล ทั้งคู่รับความเป็นกันและกันได้ เท่านั้นที่จัดว่าปฏิบัติตามหลักธรรมในสมชีวิสูตรแล้ว ส่วนคุณใดจะสามารถพัฒนาความเสมอนั้นให้ถึงขั้นสูงสุดก็จะได้รับผลสูงสุดคือพบกันในชาติต่อไปตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรับรองไว้นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง: References

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระสูตรและอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *คู่สร้างคู่สม ชีวิตคู่ในอุดมคติ*. (พิมพ์ครั้งที่ 28). กรุงเทพมหานคร: พิมพ์เผยแพร่โดยนายวัชชัยและนางสาววันทนา.
- พระเทพปริยัติโมลี (ทองดี สุรเตโช,ป.ธ.9). *หลักธรรมสำหรับพัฒนาธรรมจริยา*. กรุงเทพมหานคร: กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2526.

